

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Медичний інститут

Кафедра психології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

Іщенко Н.М.

« ____ » _____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

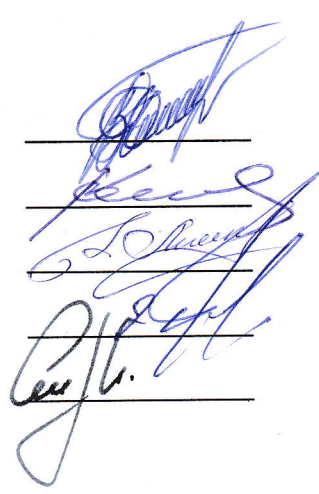
Розробник програми

Гарант освітньої програми

Завідувач кафедри психології

Директор медичного інституту

Начальник НМВ

В. М. Гусак

В. І. Каневський

І.П. Лисенкова

Г.В. Грищенко

С.І. Шкірчак

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Психологія сексуальності	
Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»	
Спеціальність	053 «Психологія»	
Спеціалізація (якщо є)		
Освітня програма	Психологія	
Рівень вищої освіти	Бакалавр	
Статус дисципліни	Вибіркова	
Курс навчання	II	
Навчальний рік	2020-2021	
Номери семестрів:	Денна форма	Заочна форма
	3-й	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	5 кредитів / 150 годин	
Структура курсу: – лекції – групові заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	30 год	
	30 год	
	90 год	
Відсоток аудиторного навантаження	40 %	
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	Залік (3-й семестр)	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: розкрити психологічні прояви та детермінанти сексуальності людини, причини виникнення сексуальних розладів, ознайомити з основними методами та принципами психотерапії сексуальних порушень.

Завдання:

- розкрити місце психології сексуальності в системі наук, а також її основні поняття і принципи;
- надати студентам необхідну інформацію про сучасний стан та актуальні проблеми наукових знань із психології сексуальності;
- ознайомити із закономірностями психосексуального розвитку людини;
- визначити детермінанти та основні прояви сексуальності;
- ознайомити студентів з анатомо-фізіологічними основами сексуальності людини;
- розглянути особливості чоловічої та жіночої сексуальності, її вікові та індивідуально-типологічні варіації;
- з'ясувати психологічні особливості гетеро- та гомосексуальних стосунків;
- вивчити сучасні теорії сексуальних розладів;
- розкрити закономірності формування сексуальності людини, основні етапи психосексуального розвитку та порушення, які можуть виникнути на цих етапах;
- навчити студентів застосовувати деякі методи психодіагностики та психотерапії при роботі з сексуальними розладами.

Передумови вивчення дисципліни:

Сексуальна освіченість є важливою передумовою гармонійного особистого життя людини, збереження і поліпшення її репродуктивного здоров'я, правильного статевого виховання дітей, толерантного ставлення до осіб із нетиповою сексуальною поведінкою. Цьому сприяють знання анатомо-фізіологічних основ сексуальності людини, особливостей її статевого життя на різних вікових етапах, сексуальних розладів, дисгармоній, їх профілактики та терапії. Крім того, такі знання допомагають краще розуміти і відчувати партнера, легше долати різноманітні кризи. Нагромадженням, систематизацією таких знань займається психологія сексуальності. Навчальний курс має складний та синтетичний характер. Його програма охоплює як проблеми нормальної людської сексуальності, так і проблеми сексопатології, особливо в питаннях формування статевої ідентифікації і сексуальної орієнтації.

Очікувані результати навчання:

Ознайомлення майбутніх фахівців-психологів з теоретичними положеннями та основними напрямками досліджень психології сексуальності буде сприяти як професійному становленню так і особистісному розвитку. Теоретичні знання та практичні вміння, засвоєні у процесі вивчення дисципліни, сприяють формуванню у студентів професійно важливих якостей психолога.

В результаті вивчення дисципліни студент

має знати:

- історію розвитку психології сексуальності;

- основні закономірності психосексуального розвитку;
- етапи формування сексуальності;
- основні напрями наукових досліджень за даною проблематикою;
- фізіологічні основи сексуальності та статевої поведінки;
- визначення, критерії, види сексуальної норми;
- розлади пренатальної статевої диференціації;
- розлади психосексуального розвитку, статевої поведінки, статевої ідентифікації;
- етіологію сексуальних розладів та імовірні шляхи їх профілактики.

має вміти:

- давати науковий аналіз різним підходам щодо пояснення природи людської сексуальності;
- пояснювати особливості психосексуального розвитку дитини;
- визначати причини індивідуальних розбіжностей у проявах сексуальності;
- ідентифікувати проблеми сексуального характеру;
- надати психологічну допомогу людині залежно від порушення;
- дослідити сексуальну гармонію подружньої пари;
- надати психологічну консультацію подружній парі;
- застосувати деякі психотерапевтичні техніки.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНЦІЇ

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК13. Здатність знаходити ефективні рішення в нестандартних ситуаціях під час надання психологічної допомоги.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПР19. Застосовувати набуті знання, уміння та навички під час організації та надання психологічної та соціально-психологічної допомоги різним верствам населення, професійно орієнтуватися у теоретичних підходах та практичних напрямках сучасної психології.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

№ з/п	Теми	Лекції	Групові заняття	СРС, в т.ч. індивідуальна
МОДУЛЬ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ СЕКСУАЛЬНОСТІ				
Блок 1. Предмет вивчення психології сексуальності				
1.	Психологія сексуальності як галузь науки	2	2	6
2.	Історія становлення і розвитку психології сексуальності	2	2	7
3.	Продовження теми «Історія становлення і розвитку психології сексуальності»	2	2	7
4.	Етологічний підхід в психології сексуальності	2	2	7
5.	Продовження теми «Етологічний підхід в психології сексуальності»	2	2	6
6.	Чоловіча рангова ієрархія в природі та соціумі	2	2	7
7.	Статева конституція чоловіка та жінки	2	2	7
Усього – 75 год. Кредитів ECTS – 2,5.		14	14	47
МОДУЛЬ II. ВИВЧЕННЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ				
Блок 2. Особливості здорової та патологічної сексуальності				
8.	Кроскультурні аспекти сексуальності	2	2	5
9.	Психологія любові та кохання	2	2	5
10.	Продовження теми «Психологія любові та кохання»	2	2	5
11.	Любовна адикція	2	2	5
12.	Моделі сексуальності	2	2	5
13.	Анатомо-фізіологічні основи сексуальності	2	2	5
14.	Продовження теми «Анатомо-фізіологічні основи сексуальності»	2	1	5
15.	Психологія сексуальних патологій	2	2	5
	Контрольна робота	-	1	3
Усього – 75 год. Кредитів ECTS – 2,5.		16	16	43
Всього за курсом – 150 год. Кредитів ECTS – 5.		30	30	90

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій (денної форма навчання):

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Психологія сексуальності як галузь науки 1. Структура сексологічного знання. 2. Предмет та завдання психології сексуальності. 3. Місце психології сексуальності у системі наук, міждисциплінарні зв'язки. 4. Інтегративна сексологія А. В. Любарського.
2	Тема 2. Історія становлення і розвитку психології сексуальності 1. Основні етапи розвитку психології сексуальності. 2. Виникнення консервативних напрямів у ставленні до сексу: романтизм, вікторіанство, пуританство. 3. Етап досексологічних знань. 4. Особливості сексуальності відомих історичних осіб.
3	Тема 3. Продовження теми «Історія становлення і розвитку психології сексуальності» 1. Найважливіші відкриття сексологічної науки 2. Сексологічні опитування А. Кінзі. 3. Дослідження В. Мастерс і В. Джонсон. 4. «Сексуальна революція» 50-70 рр. ХХ ст.
4	Тема 4. Етологічний підхід в психології сексуальності 1. Етологія людини в соціумі та її значення для сексологічної науки. 2. Гендерна та сексуальна теорії походження суспільства. 3. Проблема домінування статей: роль чоловіка та жінки в еволюції. 4. Біологічне значення полігнії та поліандрії.
5	Тема 5. Продовження теми «Етологічний підхід в психології сексуальності» 1. Феномен банобо. Короткочасні сексуальні зв'язки. 2. Біохімічне, еволюційне та психологічне підґрунтя вірності партнеру 3. Ефект Куліджа. 4. Критерії чоловічої та жіночої привабливості.
6	Тема 6. Чоловіча рангова ієрархія в природі та соціумі 1. Поняття ієрархії домінування. 2. Грумінг у стадних тварин. 3. Типологія Альфи та Омеги. 4. Еволюційні та психологічні причини ревності.
7	Тема 7. Статева конституція чоловіка та жінки 1. Поняття про статеву конституцію. 2. Шкала векторного визначення чоловічої статевої конституції Г. С. Васильченко. 3. Шкала векторного визначення жіночої статевої конституції за І. Л. Ботневою.

8	<p>Тема 8. Кроскультурні аспекти сексуальності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етносексологія. Типи сексуальних культур. 2. Сексуальні обряди і звичаї різних часів та народів. Сексуальна ініціація. 3. Етнографічні дослідження про вплив мови, обрядів, символів, ритуалів на сексуальне життя українців. 4. Сексуальні установки та сексуальні сценарії. Теорія любовної карти Мані. 5. Статеве виховання. Еротика та порнографія.
9	<p>Тема 9. Психологія любові та кохання</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Міфи про любов. 2. Еволюційний сенс закоханості. 3. Біологічні детермінанти швидкоплинності почуттів. 4. Концепція триєдиного мозку П.Мак-Ліна. 5. Біохімія кохання. Роль нейромедіаторів у формуванні почуттів.
10	<p>Тема 10. Продовження теми «Психологія любові та кохання».</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Трьохкомпонентна теорія любові Стернберга. 2. Види любові за Е. Фромом. 3. Мови любові за Г. Чепменом. 4. Формування прихильності. 5. Ознаки здорової емоційної близькості.
11	<p>Тема 11. Любовна адикція</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Патологічна любов. Ознаки емоційної залежності. 2. Біохімічний механізм виникнення психологічної адикції. 3. Причини любовної адикції. 4. Типи любовної адикції та залежних стосунків. 5. Динаміка адитивних стосунків. Механізм «Ідеалізація-Знецінювання» у стосунках.
12	<p>Тема 12. Моделі сексуальності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формування і динаміка сексуальності за Г. С. Васильченком. 2. Балансна модель сексуальності Н. Пезешкіана. 3. Багатовимірні детермінація статі. Теорія КВІР. 4. Моделі маскуліності та фемініності. «Третя стаття». 5. Гомосексуальність: міфи та еволюція поглядів.
13	<p>Тема 13 . Анатомо-фізіологічні основи сексуальності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Естральний та менструальний цикли. 2. Особливості чоловічих та жіночих статевих клітин. 3. Вплив статевих гормонів на сексуальну поведінку. 4. Овуляція та запліднення. Бакулум у ссавців. 5. Детермінанти та критерії вибору статевого партнера.
14	<p>Тема 14. Продовження теми «Анатомо-фізіологічні основи сексуальності»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні форми статевого життя людини. 2. Сексуальні реакції та копулятивний цикл. 3. «Чарівна квітка»: довга історія вивчення та анатомія Йоні. 4. Зона Графенберга. Міфи про класифікацію жіночих оргазмів.

15	<p>Тема 15. Психологія сексуальних патологій.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Порушення статевого розвитку в пренатальному періоді. 2. Синдром Домініканської республіки. 3. Сексуальні розлади. Класифікація парафілій. 4. Сексуальні дисфункції.
----	---

4.2. План групових занять денної форми навчання:

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Психологія сексуальності як галузь науки</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структура сексологічного знання. 2. Предмет та завдання психології сексуальності. 3. Місце психології сексуальності у системі наук, міждисциплінарні зв'язки. 4. Інтегративна сексологія А. В. Любарського.
2	<p>Тема 2. Історія становлення і розвитку психології сексуальності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Доісторичний етап вивчення сексуальності. 2. Етап спостереження та донаукових досліджень в розвитку сексології. 3. Розуміння сексуальності у Давній Греції. 4. Еротичне мистецтво Древнього Риму. 5. Місце сексуального життя людини у давній культурі Сходу (Китай, Індія).
3	<p>Тема 3. Продовження теми «Історія становлення і розвитку психології сексуальності»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етап сексологічних знань. 2. Розвиток наукового напрямку і поява психології сексуальності як самостійної галузі знань. 3. Особливості медико-біологічних, психологічних та соціокультурних досліджень в історії становлення і розвитку психології сексуальності. 4. Роль вчених у створенні наукової психології сексуальності (Г. Хевлок, Р.фон Крафт-Ебінг, М. Хіршфельд, І. Блох, З. Фрейд).
4	<p>Тема 4. Етологічний підхід в психології сексуальності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етологія людини в соціумі та її значення для сексологічної науки. 2. Гендерна та сексуальна теорії походження суспільства. 3. Проблема домінування статей: роль чоловіка та жінки в еволюції. 4. Біологічне значення полігнії та поліандрії.
5	<p>Тема 5. Продовження теми «Етологічний підхід в психології сексуальності»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Феномен банобо. Короткочасні сексуальні зв'язки. 2. Біохімічне, еволюційне та психологічне підґрунтя вірності партнеру 3. Ефект Куліджа. 4. Критерії чоловічої та жіночої привабливості.
6	<p>Тема 6. Чоловіча рангова ієрархія в природі та соціумі</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття ієрархії домінування. 2. Грумінг у стадних тварин.

	<ul style="list-style-type: none"> 3. Типологія Альфи та Омеги. 4. Еволюційні та психологічні причини ревнощів.
7	<p>Тема 7. Статева конституція чоловіка та жінки</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Поняття про статеву конституцію. 2. Шкала векторного визначення чоловічої статевої конституції Г. С. Васильченко. 3. Шкала векторного визначення жіночої статевої конституції за І. Л. Ботнєвою.
8	<p>Тема 8. Кроскультурні аспекти сексуальності</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Етносексологія. Типи сексуальних культур. 2. Сексуальні обряди і звичаї різних часів та народів. Сексуальна ініціація. 3. Етнографічні дослідження про вплив мови, обрядів, символів, ритуалів на сексуальне життя українців. 4. Сексуальні установки та сексуальні сценарії. Теорія любовної карти Мані. 5. Статеве виховання. Еротика та порнографія.
9	<p>Тема 9. Психологія любові та кохання</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Міфи про любов. 2. Еволюційний сенс закоханості. 3. Біологічні детермінанти швидкоплинності почуттів. 4. Концепція триєдиного мозку П.Мак-Ліна. 5. Біохімія кохання. Роль нейромедіаторів у формуванні почуттів.
10	<p>Тема 10. Продовження теми «Психологія любові та кохання».</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Трьохкомпонентна теорія любові Стернберга. 2. Види любові за Е. Фромом. 3. Мови любові за Г. Чепменом. 4. Формування прихильності. Стадії розвитку стосунків за Н. Пезешкіаном. 5. Ознаки здорової емоційної близькості.
11	<p>Тема 11. Любовна адикція</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Патологічна любов. Ознаки емоційної залежності. 2. Біохімічний механізм виникнення психологічної адикції. 3. Причини любовної адикції. 4. Типи любовної адикції та залежних стосунків. 5. Динаміка адитивних стосунків. Механізм «Ідеалізація-Знецінювання» у стосунках.
12	<p>Тема 12. Моделі сексуальності</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Формування і динаміка сексуальності за Г. С. Васильченком. 2. Балансна модель сексуальності Н. Пезешкіана. 3. Багатовимірна детермінація статі. Теорія КВІР. 4. Моделі маскуліності та фемінінності. «Третя стаття». 5. Гомосексуальність: міфи та еволюція поглядів.
13	<p>Тема 13 . Анатомо-фізіологічні основи сексуальності</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Естральний та менструальний цикли.

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Особливості чоловічих та жіночих статевих клітин. 3. Вплив статевих гормонів на сексуальну поведінку. 4. Овуляція та запліднення. Бакулум у ссавців. 5. Детермінанти та критерії вибору статевого партнера.
14	<p>Тема 14. Продовження теми «Анатомо-фізіологічні основи сексуальності»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні форми статевого життя людини. 2. Сексуальні реакції та копулятивний цикл. 3. «Чарівна квітка»: довга історія вивчення та анатомія Йоні. 4. Зона Графенберга. Міфи про класифікацію жіночих оргазмів.
15	<p>Тема 15. Психологія сексуальних патологій.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Порушення статевого розвитку в пренатальному періоді. 2. Синдром Домініканської республіки. 3. Сексуальні розлади. Класифікація парафілій. 4. Сексуальні дисфункції.

4.3. Завдання для самостійної роботи

1. Підготовка до групових занять.
2. Підготовка до написання контрольної роботи.
3. Опрацювання першоджерела.
4. Розробка дослідницького проєкту.
5. Визначення сили статевої конституції.

1. Підготовка до групових занять. На групових заняттях викладач оцінює підготовлені здобувачами вищої освіти виступи, активність на занятті (відповіді на запитання, наведення прикладів з досвіду та обробленої літератури), вміння формулювати та відстоювати свої думки. Робота на груповому занятті оцінюється за наступними показниками:

- а) за наявність лекційного зошиту, наявність та якість відпрацювання в ньому конспектів за всіма заняттями змістового модулю;
- б) за підготовлену усну доповідь;
- в) за надання правильної усної (письмової) відповіді на поставлене запитання під час заняття, за доповнення.

2. Підготовка до написання контрольної роботи. Написання контрольної роботи є одним із засобів оцінки знань студентів. Контрольна робота проводиться відповідно до завершення вивчення дисципліни. Всього робочою програмою передбачено 1 контрольну роботу, що складається з 2 завдань. Студенти отримують питання відповідно до варіанту і мають 40 хв. на розв'язання завдань. Кожне питання у білеті має свою бальну оцінку. В залежності від того, скільки питань розв'язав здобувач вищої освіти, таку бальну оцінку він отримує.

3. Опрацювання першоджерела передбачає прочитання обраної книги, зміст якої стосується психології сексуальності, та підготовку її презентації у творчій усній формі. Презентація першоджерела здійснюється усно на груповому занятті (до 15 хв.). Структура презентації: 1) актуальність (чому обрано саме цю книгу?); 2) основний зміст проблеми, розглянутої автором, корисні техніки; 3) висновки. Доповідачу можуть бути задані питання з боку студентів і викладача. Оцінюється повнота розкриття проблеми та наданих відповідей на запитання.

Перелік першоджерел

1. Берн Е. Секс у людському коханні. Ігри, в які грають у ліжку
2. Брехманн Н., Дааль Е. Приховане диво. Вся правда про анатомію жінки
3. Бутовська М.Л. Таємниці статі. Чоловік і жінка в дзеркалі еволюції
4. Бэйкер Р. Постільні війни. Невірність, сексуальні конфлікти та еволюція стосунків
5. Вагін І. Глушай А. Основний інстинкт. Психологія інтимних стосунків
6. Гришевський А., Пшемислав П. Він: інтимна розмова про той самий орган
7. Деліс Д, Філліпс К. Пастка пристрасті. Як її уникнути та здобути щастя в коханні
8. Доморацький В. А. Сексуальні порушення та їх корекція
9. Ігнатенко І. Жіноче тіло у традиційній культурі українців

10. Іздебський З., Вишневецький Я.Л. Інтимно: розмови не тільки про кохання
11. Каплан Х.С. Сексуальна терапія
12. Кащенко Є. А. Основи соціокультурної сексології
13. Кернберг О.Ф. Стосунки любові: норма і патологія
14. Комарек С. Чоловік як еволюційна інновація? Есеї про чоловічу природу, сексуальність, життєві стратегії та метаморфози маскуліності
15. Кон І. С. Смак забороненого плоду: сексологія для всіх
16. Кратохвіл С. Психотерапія сімейно-сексуальних дисгармоній
17. Лев-Старович З. Секс у культурах світу
18. Лоуен А. Чоловіча та жіноча сексуальність
19. Любарський А. В. Жіноча полігамія: еволюційно-біологічний підхід
20. Мінц Л. Твоє право на задоволення
21. Нагоскі Е. Як бажає жінка. Правда про сексуальне здоров'я
22. Ошо. Сексуальні питання. Від сексу до надсвідомості
23. Палмер Дж., Палмер Л. Еволюційна психологія. Секрети поведінки Homo sapiens
24. Піз А., Піз Б. Мова кохання
25. Піз А., Піз Б. Чому чоловіки хочуть сексу, а жінки потребують любові
26. Роуч М. Злюб. Як парувалися наука й секс
27. Свядош А. М. Жіноча сексопатологія
28. Уайлі Дж. У пошуках фаллосу: Пріап та Інфляція Чоловічого
29. Ферріні П. Любов без умов
30. Фройд З. Психологія сексуальності
31. Фромм Е. Мистецтво любові
32. Чепмен Г. П'ять мов любові у подружжі
33. Шнабль З. Чоловік і жінка. Інтимні стосунки

4. Розробка дослідницького проєкту. Студент обирає тему дослідницького проєкту із запропонованого переліку в межах психології сексуальності, вивчає та презентує у творчій усній формі на груповому занятті з використанням засобів наочності (до 15 хв.). Структура презентації дослідницького проєкту: 1) актуальність (чому обрано саме цю тему?); 2) основний зміст проблеми, розглянутої автором; 3) висновки. Доповідачу можуть бути задані питання з боку студентів і викладача. Оцінюється повнота розкриття проблеми та наданих відповідей на запитання.

Теми дослідницьких проєктів

1. Порнографія в історичному та кроскультурному вимірі
2. Проституція і сексуальність
3. Засоби контрацепції в історичному та кроскультурному вимірі
4. Культ Фалоса та Лінгама в історичному та кроскультурному вимірі
5. Сексуальність монарших осіб
6. Сексуальні ритуали в історичному та кроскультурному вимірі
7. Дефлорація в історичному та кроскультурному вимірі
8. Гомосексуалізм в історичному та кроскультурному вимірі
9. Фетишизм в історичному та кроскультурному вимірі

10. Експібіціонізм та вуайєризм
11. Транссексуалізм
12. Садизм і мазохізм
13. Сексуальна революція 60-70-х рр. 20 ст.
14. Типи сексуальних культур
15. Мастурбація в історичному та кроскультурному вимірі
16. Секс-іграшки та секс-тренажери
17. Етнографічні дослідження про вплив мови, обрядів, символів, ритуалів, культур на сексуальне життя людини.
18. Згвалтування як крайній прояв сексуальної агресії (раптофілія). Психологічний портрет гвалтівника.
19. Інцест в історичному та кроскультурному вимірі
20. Психосоматичні сексуальні розлади
21. Еректильна дисфункція – основна проблема чоловічої сексопатології
22. Прискорена еякуляція
23. Фрігідність та вагінізм
24. Чоловічі та жіночі статеві гормони
25. Експлуатація сексуальної символіки в рекламі

5. Визначення сили статевої конституції. Використовуючи Шкалу векторного визначення чоловічої статевої конституції Г. С. Васильченко та Шкалу векторного визначення жіночої статевої конституції І. Л. Ботневої студентам необхідно: підрахувати силу статевої конституції дорослої пари добровольців зі значним досвідом спільного проживання з можливістю розрахунку УФР та дітородної функції; вказати вік партерів і вік їхніх стосунків; пов'язати силу статевої конституції з чоловічою ранговою ієрархією (для чоловічої шкали); зробити висновок про конституційну сумісність партнерів; розробити рекомендації психолога щодо гармонізації їх сімейних стосунків; запропонувати шляхи нейтралізації значного розриву між силою статевої конституції партнерів за наявності останнього; аналогічним чином підрахувати силу власної статевої конституції. Робота оформлюється і здається в надрукованому та роздрукованому вигляді. Результати дослідження (бланки Шкал, кількість набраних балів по кожному параметру) необхідно додати до роботи.

4.4. Забезпечення освітнього процесу

Освітній процес при викладанні дисципліни «Психологія сексуальності» повністю забезпечується.

I. Технічні засоби навчання.:

- 1) ноутбук;
- 2) проектор;
- 3) інтерактивна дошка.

II. Програмне забезпечення: Power Point, Microsoft Excel, SPSS, платформа дистанційного навчання Moodle.

5. Поточний контроль

5.1. Питання до контрольної роботи

1. Психологія сексуальності як галузь науки.
2. Структура сексологічного знання.
3. Предмет та завдання психології сексуальності.
4. Місце психології сексуальності у системі наук, міждисциплінарні зв'язки.
5. Інтегративна сексологія А. В. Любарського.
6. Основні етапи розвитку психології сексуальності.
7. Виникнення консервативних напрямів у ставленні до сексуальності: романтизм, вікторіанство, пуританство.
8. Етап досексологічних знань.
9. Найважливіші відкриття сексологічної науки.
10. Роль вчених у створенні наукової сексології (Г.Хевлок, Ріхард фон Крафт-Ебінг, М.Хіршфельд, І.Блох, З. Фрейд).
11. Сексологічні опитування А. Кінзі.
12. Дослідження В. Мастерс і В. Джонсон.
13. «Сексуальна революція» 50-70 рр. ХХ ст.
14. Етологічний підхід в психології сексуальності.
15. Етологія людини в соціумі та її значення для сексологічної науки.
16. Гендерна та сексуальна теорії походження суспільства.
17. Проблема домінування статей: роль чоловіка та жінки в еволюції.
18. Біологічне значення полігінії та поліандрії.
19. Феномен банобо. Короткочасні сексуальні зв'язки.
20. Біохімічне, еволюційне та психологічне підґрунтя вірності партнеру.
21. Ефект Куліджа.
22. Критерії чоловічої та жіночої привабливості.
23. Чоловіча рангова ієрархія в природі та соціумі.
24. Поняття ієрархії домінування.
25. Грумінг у стадних тварин.
26. Типологія Альфи та Омеги.
27. Еволюційні та психологічні причини ревнощів.
28. Поняття про статеву конституцію.
29. Шкала векторного визначення чоловічої статевої конституції
Г. С. Васильченко.
30. Шкала векторного визначення жіночої статевої конституції за
І. Л. Ботневою
31. Етносексологія. Типи сексуальних культур.
32. Сексуальні обряди і звичаї різних часів та народів. Сексуальна ініціація.
33. Етнографічні дослідження про вплив мови, обрядів, символів, ритуалів на сексуальне життя українців.
34. Сексуальні установки та сексуальні сценарії.
35. Теорія любовної карти Мані.
36. Психологія любові та кохання. Міфи про любов
37. Еволюціо-біологічні детермінанти конечності любові.

38. Концепція триєдиного мозку П.Мак-Ліна.
39. Біохімія любові. Роль нейромедіаторів у формуванні почуттів.
40. Трьохкомпонентна теорія любові Стернберга.
41. Види любові за Е.Фромом.
42. Мови любові за Г.Чепменом.
43. Стадії розвитку стосунків за Н. Пезешкіаном.
44. Ознаки здорової емоційної близькості. Формула здорових стосунків.
45. Любовна адикція. Ознаки емоційної залежності.
46. Біохімічний механізм виникнення психологічної адикції.
47. Причини любовної адикції.
48. Типи залежних стосунків.
49. Динаміка адитивних стосунків.
50. Механізм «Ідеалізація-Знецінювання» у стосунках.
51. Формування і динаміка сексуальності за Г.С. Васильченком.
52. Етапи психосексуального розвитку за У. Мастерсом і В. Джонсон.
53. Балансна модель сексуальності Н. Пезешкіана.
54. Багатовимірна детермінація статі. Теорія КВІР.
55. Моделі маскулінності та фемінінності. «Третя стаття».
56. Гомосексуальність: міфи та еволюція поглядів.
57. Естральний та менструальний цикли.
58. Особливості чоловічих та жіночих статевих клітин.
59. Вплив статевих гормонів на сексуальну поведіну.
60. Овуляція та запліднення. Бакулум у ссавців.
61. Детермінанти та критерії вибору статевого партнера.
62. Основні форми статевого життя людини.
63. Сексуальні реакції та копулятивний цикл.
64. «Чарівна квітка»: довга історія вивчення та анатомія Йоні.
65. Психологія сексуальних патологій.
66. Порушення статевого розвитку в пренатальному періоді.
67. Синдром Домініканської республіки.
68. Сексуальні розлади.
69. Класифікація парафілій.
70. Сексуальні дисфункції.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Галузь знань: 05 – Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність - 053 «Психологія»
Навчальна дисципліна **ПСИХОЛОГІЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ**

Контрольна робота

Варіант № 1.

1. Психологія сексуальності як галузь науки (5 б).
2. Психологія любові та кохання. Міфи про любов (5 б).

Затверджено на засіданні кафедри психології Протокол № 1 від «27» серпня
2020 р.

6. Підсумковий контроль (залік)

Питання до заліку:

1. Психологія сексуальності як галузь науки.
2. Структура сексологічного знання.
3. Предмет та завдання психології сексуальності.
4. Місце психології сексуальності у системі наук, міждисциплінарні зв'язки.
5. Інтегративна сексологія А. В. Любарського.
6. Основні етапи розвитку психології сексуальності.
7. Виникнення консервативних напрямів у ставленні до сексуальності: романтизм, вікторіанство, пуританство.
8. Етап досексологічних знань.
9. Найважливіші відкриття сексологічної науки.
10. Роль вчених у створенні наукової сексології (Г.Хевлок, Ріхард фон Крафт-Ебінг, М.Хіршфельд, І.Блох, З. Фрейд).
11. Сексологічні опитування А. Кінзі.
12. Дослідження В. Мастерс і В. Джонсон. Секс в лабораторії.
13. «Сексуальна революція» 50-70 рр. ХХ ст.
14. Етологічний підхід в психології сексуальності.
15. Етологія людини в соціумі та її значення для сексологічної науки.
16. Гендерна та сексуальна теорії походження суспільства.
17. Проблема домінування статей: роль чоловіка та жінки в еволюції.
18. Біологічне значення полігнії та поліандрії.
19. Феномен банобо. Короткочасні сексуальні зв'язки.
20. Біохімічне, еволюційне та психологічне підґрунтя вірності партнеру.
21. Ефект Куліджа.
22. Критерії чоловічої та жіночої привабливості.
23. Чоловіча рангова ієрархія в природі та соціумі.
24. Поняття ієрархії домінування.
25. Грумінг у стадних тварин.
26. Типологія Альфи та Омєги.
27. Еволюційні та психологічні причини ревнощів.
28. Поняття про статеву конституцію.
29. Шкала векторного визначення чоловічої статевої конституції Г. С. Васильченко.
30. Шкала векторного визначення жіночої статевої конституції за І. Л. Ботневою.
31. Етносексологія. Типи сексуальних культур.
32. Етнографічні дослідження про вплив мови, обрядів, символів, ритуалів на сексуальне життя українців.
33. Сексуальні установки та сексуальні сценарії. Теорія любовної карти Мані.
34. Психологія любові та кохання. Міфи про любов.
35. Еволюційно-біологічні детермінанти конечності любові.
36. Концепція триєдиного мозку П.Мак-Ліна.
37. Біохімія любові. Роль нейромедіаторів у формуванні почуттів.
38. Трьохкомпонентна теорія любові Стернберга.

39. Види любові за Е.Фромом.
40. Мови любові за Г.Чепменом.
41. Стадії розвитку стосунків за Н. Пезешкіаном.
42. Ознаки здорової емоційної близькості. Формула здорових стосунків.
43. Любовна адикція. Ознаки емоційної залежності.
44. Причини любовної адикції.
45. Типи та динаміка залежних стосунків.
46. Формування і динаміка сексуальності за Г.С. Васильченком.
47. Багатовимірна детермінація статі. Теорія КВІР.
48. Моделі маскулітності та фемінітності. «Третя стать».
49. Гомосексуальність: міфи та еволюція поглядів.
50. Особливості чоловічих та жіночих статевих клітин.
51. Вплив статевих гормонів на сексуальну поведіну.
52. Детермінанти та критерії вибору статевого партнера.
53. Основні форми статевого життя людини.
54. Сексуальні реакції та копулятивний цикл.
55. Психологія сексуальних патологій.
56. Порушення статевого розвитку в пренатальному періоді.
57. Синдром Домініканської республіки.
58. Сексуальні розлади.
59. Класифікація парафілій.
60. Сексуальні дисфункції.

Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Галузь знань: 05 – Соціально-поведінкові науки
Спеціальність: 053 «Психологія»
Навчальна дисципліна – **ПСИХОЛОГІЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ**

ЗАЛКОВИЙ БІЛЕТ №1

1. Психологія сексуальності як галузь науки (15 б).
2. Етносексологія. Типи сексуальних культур (15 б).

Затверджено на засіданні кафедри психології. Протокол № 1 від « 27 » серпня 2020 року

Завідувач кафедри, професор

Лисенкова І. П.

Упорядник, ст. викл. кафедри

Гусак В. М.

7. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Відповіді на групових заняттях	20 (10*2 б)
2	Контрольна робота	10
3	Захист першоджерела	15
4	Презентація дослідницького проєкту	15
5	Визначення сили статевої конституції	10
6	Складання заліку	30
	Всього	100

Пояснення до умов визначення рейтингу

Денна форма

Критерії оцінювання навчальних досягнень	Бали
1. Бали за відповіді на групових заняттях	
Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.	2
Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.	1
2. Бали за написання контрольної роботи Бальна оцінка, відображена на кожному питанні варіанту контрольної	
Повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки, правильне використання термінології.	максимальний бал за питання
Відповідь не повна, не містить аргументів, неправильне застосування термінології.	зниження оцінки
3. Бали за захист першоджерела	
Першоджерело опрацьовано повністю, в його усній презентації розкрито актуальність, основний зміст проблеми, доречно наведено цікаві приклади, творчо продемонстровані корисні техніки, самостійно зроблено узагальнення та висновки, наведено власну думку. При відповіді на питання з боку студентів і викладача доповідач вільно володіє матеріалом та повністю розкриває питання.	15-11
Першоджерело опрацьовано частково, в його усній презентації розкрито актуальність, основний зміст проблеми, проте відсутні цікаві приклади, не продемонстровані корисні техніки. Студент частково здатен самостійно робити певні узагальнення та висновки, висловлювати власну думку. При відповіді на питання з боку студентів і викладача доповідач лише частково володіє матеріалом та не повністю розкриває питання.	10-6
Першоджерело опрацьовано лише фрагментарно, в його усній презентації лише частково розкрито актуальність та основний зміст проблеми, відсутні приклади та корисні техніки, студент нездатен самостійно зробити узагальнення та висновки, навести власну думку. При відповіді на питання з боку студентів і викладача у доповідача виникають труднощі.	5-1
4. Бали за презентацію дослідницького проєкту	
Тему дослідницького проєкту вивчено ґрунтовно та всебічно, в його усній презентації розкрито актуальність, основний зміст проблеми, доречно наведено цікаві приклади, творчо використано наочність, самостійно зроблено узагальнення та висновки, наведено власну думку. При відповіді на питання з боку студентів і викладача доповідач вільно володіє матеріалом та повністю розкриває питання.	15-11
Тему дослідницького проєкту вивчено частково, в його усній презентації розкрито актуальність, основний зміст проблеми, проте відсутні цікаві	10-6

приклади та наочність. Студент частково здатен самостійно робити певні узагальнення та висновки, висловлювати власну думку. При відповіді на питання з боку студентів і викладача доповідач лише частково володіє матеріалом та не повністю розкриває питання.	
Тему дослідницького проекту вивчено лише фрагментарно, в його усній презентації лише частково розкрито актуальність та основний зміст проблеми, відсутні приклади а наочність, студент нездатен самостійно зробити узагальнення та висновки, навести власну думку. При відповіді на питання з боку студентів і викладача у доповідача виникають труднощі.	5-1
5. Бали за визначення сили статевої конституції	
Розрахунки сили статевої конституції дорослої пари добровольців зі значним досвідом спільного проживання здійснено вірно, зроблено висновок про конституційну сумісність партнерів, розроблено рекомендації психолога щодо гармонізації їх сімейних стосунків та за необхідності запропоновано шляхи нейтралізації значного розриву між силою статевої конституції партнерів. Роботу оформлено відповідно до вимог, результати дослідження (бланки Шкал, кількість набраних балів по кожному параметру) додано до роботи.	10
Розрахунки сили статевої конституції дорослої пари добровольців здійснено частково вірно, зроблено висновок про конституційну сумісність партнерів; проте рекомендації психолога щодо гармонізації їх сімейних стосунків недостатньо обґрунтовані, відсутні шляхи нейтралізації значного розриву між силою статевої конституції партнерів за наявності останнього. Роботу оформлено з деякими помилками; не всі результати дослідження (бланки Шкал, кількість набраних балів по кожному параметру) додано до роботи.	9-6
Оформлення роботи не відповідає вимогам, наявні помилки у розрахунках сили статевої конституції дорослої пари добровольців. Відсутні висновки про конституційну сумісність партнерів та рекомендації психолога щодо гармонізації їх сімейних стосунків. Результати дослідження (бланки Шкал, кількість набраних балів по кожному параметру) не додано до роботи.	5-1

Оцінювання знань студента під час заліку чи екзамену здійснюється за 100-бальною шкалою, прийнятою у ЧНУ імені Петра Могили.

Оцінка **«Відмінно» - 90-100 балів** ставиться за умов, якщо студент дав лаконічні і ґрунтовні відповіді на всі запропоновані йому питання. Відповідь свідчить, що студент вільно володіє всім матеріалом курсу, передбаченим робочою програмою, при тому, він має не розрізненні знання окремих тем курсу, а володіє ним комплексно. Студент уміє аргументувати свою відповідь, навести необхідні докази, приклади; аналізувати запропоновані ситуації, посилаючись на джерела інформації. Студент розуміє значимість відповідних знань для особистого життя та для майбутньої професійної діяльності, підтверджуючи це конкретними прикладами.

Найвища оцінка ставиться також за вміння наводити протилежні підходи до оцінки тих чи інших феноменів, співставлення різних наукових позицій, уміння вести полеміку з дослідниками. Під час відповіді студент має продемонструвати не репродуктивну, а творчу розумову діяльність.

Оцінка **«Добре» - 75-89 балів** ставиться за умов, якщо студент викладає відповідь на кожне питання логічно, розкриваючи основний зміст. Разом з тим, відповіді не вистачає ґрунтовності, всебічності, деякі важливі нюанси пропущені. При доборі та наведенні фактів та прикладів студент припускається незначних помилок. В той же час, студент не розуміє актуальності висвітлюваних питань. У висловлюванні власної думки зустрічаються певні неточності. Висновки не носять повного та логічного підсумку.

Оцінка **«Задовільно» - 60-74 балів** виставляється студенту в разі, якщо він не повністю розкрив питання, або не відповів на деякі з них, що свідчить про відсутність повного комплексного засвоєння матеріалів курсу (знає лише певні теми). Відсутня ґрунтовність у розгляді питань, порушується логіка викладу питання. Студент не вміє аналізувати матеріал, не розуміє актуальність проблеми для сьогодення. Аргументація відповіді слабка, вибіркова, мають місце суттєві помилки у використанні фактичного матеріалу. Висновки не відбивають суті питання, або відсутні.

Оцінка **«Незадовільно» - 21-60 балів** виставляється студенту в разі, коли кожне з питань висвітлено поверхнево, або не висвітленими залишаються більшість питань. В процесі висвітлення питань допущені значні помилки, студент не знає, або плутає фактичний матеріал, не здатний аналізувати основні проблеми, не демонструє творчої розумової діяльності. Власна думка і висновки відсутні.

8. Рекомендовані джерела інформації

8.1. Основні:

1. Бочелюк В.Й., Черепехіна О. А. Психологія сексуальності. Київ: ВД «Скіф», 2020. 312 с.
2. Гайденко В. Гендер і сексуальність: хрестоматія. Суми: Університетська книга, 2020. 140 с.
3. Говорун Т. В., Кізь О. Б., Кікінежді О. М. Гендерна терапія як інновація у роботі психолога з молодим подружжям. *Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості: колективна монографія* / відпов. ред. Н. І. Тавровецька. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2019. С. 7–27.
4. Робочий зошит для самостійної роботи студентів медичного факультету з курсу «Основи сексології та сексопатології» / упоряд. Г. М. Кожина, Н. В. Георгієвська, І. В. Лещина, В. Є. Кришталь. Харків: ХНМУ, 2018. 85 с.
5. Саричев Я. В., Устенко Р. Л., Є. Г. Сонник. Сексуальні девіації. Судова сексологія: навч. посіб. для студентів вищих медичних навчальних закладів. Полтава: Миргород, 2018. 132 с.
6. Терлецька Ю. М., Закалик Г. М. Психологічна та кримінологічна сексологія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 348 с.
7. Ткалич М. Гендерна психологія: навчальний посібник. Серія «Альма-матер». Київ: Академвидав, 2016. 256 с.
8. Федоренко Р. П. Психологія сексуальності. Сексуальна задоволеність та психологічне благополуччя партнерів. *Психологія сім'ї: навч. посіб.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. С. 147–181.
9. Фройд З. Психологія сексуальності. Харків: Фоліо, 2019. 160 с.
10. Щотка О. П. Гендерна психологія: навч. посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 358 с.

8.2. Додаткові:

1. Берн Е. Секс у людському коханні. Ігри, в які грають у ліжку. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 256 с.
2. Брехманн Н., Дааль Е. Приховане диво. Вся правда про анатомію жінки. Харків: Вівсянка, 2019. 320 с.
3. Варламова Д., Фоєр О. Секс. Від нейробиології лібідо до віртуального порно. Київ: «Book Chef», 2019. 336 с.
4. Гупаловська В. А. Теорії та моделі сексуальності: чи є місце для духовності? *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія.* Острог, 2016. Вип. 3. С. 54–64.
5. Деліс Д, Філліпс К. Пастка пристрасті. Як її уникнути та здобути щастя в коханні. Харків: «Vivat», 2020. 352 с.
6. Ігнатенко І. Шлюбно-сімейні стосунки у традиційній культурі українців. Київ: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 240 с.

7. Іздебський З., Вишневецький Я.Л. Інтимно. Розмови не тільки про кохання. Київ: Махаон-Україна, 2015. 360 с.
8. Книгавко О. В. Прояви межових розладів у пацієнтів із сексуальними дисфункціями. *Медична психологія*. 2018. Т. 13. № 4. С. 62–65.
9. Книгавко О. В. Тактика лікування пацієнтів з сексуальними дисфункціями та межовими розладами. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2018. № 10. С. 77–86.
10. Комарек С. Чоловік як еволюційна інновація? Есеї про чоловічу природу, сексуальність, життєві стратегії та метаморфози маскулінності. Львів: Априорі, 2018. 432 с.
11. Кубі Г. Гендер: виклики та загрози. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 136 с.
12. Кубі Г. Глобальна сексуальна революція. Руйнування свободи в ім'я свободи. Тернопіль: Мандрівець, 2018. 328 с.
13. Кушнірук Ю. Сексуальне здоров'я. *Будьмо здорові*. 2019. № 4. С. 3–58.
14. Мінц Л. Твоє право на задоволення. Київ: Книголав, 2020. 304 с.
15. Нагоскі Е. Як бажає жінка. Правда про сексуальне здоров'я. Харків: «Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 480 с.
16. Норкіна І. Психологічна дезадаптація як чинник незадоволеності сексуальним життям. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка* / відп. ред. Л. Ф. Бурлачук. Київ, 2018. Вип. 2 (9): Психологія. С. 52–56.
17. Ошо. Сексуальні питання. Від сексу до надсвідомості. Львів: «Terra Incognita», 2020. 376 с.
18. Піз А., Піз Б. Мова кохання. Київ: КМ-БУКС, 2019. 144 с.
19. Піз А., Піз Б. Чому чоловіки хочуть сексу, а жінки потребують любові. Київ: КМ-БУКС, 2018. 296 с.
20. Роуч М. Злюб. Як парувалися наука й секс. Харків: Фабула, 2018. 304 с.
21. Тюріна Ю. В. Стан дослідження проблеми статі і гендеру в психологічній науці. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*. Хмельницький, 2018. № 1. С. 226–239.
22. Фромм Е. Мистецтво любові. Київ: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 192 с.
23. Чепмен Г. П'ять мов любові у подружжі. Львів: «Свічадо», 2018. 192 с.

8.3. Інформаційні ресурси:

1. Васильєва Г. В. Психологія гомосексуальної ідентичності URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2013_2_10_12 (дата звернення: 23.08.2020).
2. Ігнатенко І. Жіноче тіло у традиційній культурі українців. URL: <https://mybook.ru/author/irina-ignatenko/zhinoche-tilo-u-tradicijnij-kulturi-ukrayinciv/read/> (дата звернення: 23.08.2020).
3. Сексуальна революція: причини та наслідки. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/seksualna_revoljutsiya_prichini_ta_naslidki.html (дата звернення: 25.08.2020).
4. Столярчук О. А. Психологія подружньої сексуальності. *Психологія сучасної сім'ї: навч. посіб.* Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. С. 77–84. URL:

http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19502/1/O_Stoliarchuk_PSS_IL.pdf
(дата звернення: 20.08.2020).

5. Усе починається з любові або «Хімія мозку» (В кабінеті у психолога, 20.03.2018) URL: http://radioyoungster.org/use-pochinayetsya-z-lyubovi-abo-himiya-mozku/?fbclid=IwAR2iF3WSju_mqoBZGq7snarDOUff0FKdxebO159MLfeKmbmXVv4TEMbSpBU (дата звернення: 18.08.2020).